

ARVEN

Nr 59

2/2000

20. årgang

ISSN 0800-2347

MELDINGSBLAD FOR SANNIDAL HISTORIELAG

Årets Bygdetundag — levende lokalhistorie på sitt beste —

Bygdetunden som ble arrangert 9. juni i år, var den første i et nytt årtusen, og i det fine været ble det en veldig god dag.

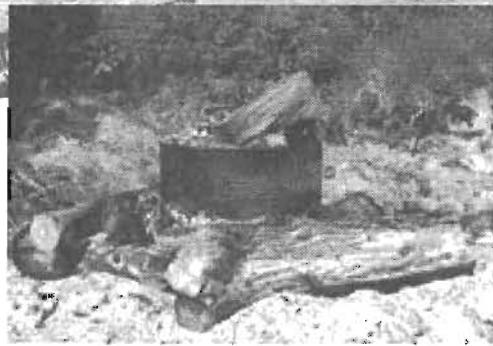
For å vise alle aktivitetene og mange av

de aktørene som er med på de forskjellige postene, presenterer vi i dette nr. en bilde-reportasje på sidene 8, 9, 10 og 11.

Bildene er tatt av Inger Kristine Bratland og Oddvar Tobiassen.

Årets nyhet på Bygdetunden var utvinning av tjære. Dette foregikk på plassen nedenfor Mo skole. Det var Halvard Eikhaugen fra Neslandsvatn som kunne denne kunsten, og med seg hadde han Ole Wastøl og John Sunde. På bildet til høyre ser vi hvordan fyringen og oppbygningen av bålet ble gjort. Den ferdige tjæren kom ut i dunken til høyre på det store bildet.

Gaver til "Arven" siste halvår

Fra begynnelsen av mars til begynnelsen av september har gavene strømmet inn, og vi sier hjertelig takk til alle bidragsyterne våre!

Vi vil imidlertid gjøre oppmerksom på følgende forhold: Etter at vi gikk over til bankgirokonto, blir hver enkelt bankgiroinnbetaling registrert av BBS (bankenes betalingssentral) før den når oss. For at vi skal kunne se hvem som har betalt, og deretter føre betalerens initialer inn i bladet, er det helt nødvendig at hver enkelt betaler fyller ut feltet "Betalt av" på giroblanketten. BBS stryker nemlig ut underskriften i feltet "Underskrift ved girering" før blanketten blir sendt oss, og hvis dette er det eneste feltet som er fylt ut, vet ikke vi hvem innbetalingen kommer fra. Dette er grunnen til alle spørsmålstegegnene i lista denne gangen.

Kragerø Sparebank 6.000. E.B.F., Kragerø 100. L.S., Stathelle 100. J.K., Sannidal 100. A.-L.K.H., Stathelle 200. M.H., do. 200. P.R., Drangedal 100. K.L., Kviteseid 100. K.A.F., Sundebru 100. A.L., Sannidal 50. K.W., Helle 100. ?? 100. ?? 100. T.S., Skien 100. B.S., do. 100. M.T., Stabbestad 100. H. og A.S., Helle 100. R.R., Kragerø 100.

A.H., Kragerø 50. S.S., do. 100. S.L., do 100. T.J., Vikersund 200. P.N., Drangedal 100. M.B., Sannidal 100. R.H., Langesund 100. T.A., Skien 100. E.H., Kleppe 100. B.S., Sannidal 50. Aa.M.L., Sandefjord 50. E.K.S., Sannidal 200. G.Aa., do. 200. Ø.F., do. 200. O.V., Drangedal 100. K.E., Sannidal 100.

H.B., do. 200. I.S., do. 200. G. og J.N., do. 100. E.K., Kragerø 500. Drangedal historielag 100. K.L., Sannidal 100. J.T., do. 150. T.D., Farsund 100. A.L.S. 100. ? 100. R.W., Sannidal 100. E.Aa., Skien 100. R.G., Stabbestad 200. ? 100. V.O., Kragerø 100. ? 100. I.W., Sannidal 100. ? 100. F.L., Kragerø 100. O.S., do. 100. J.L., Sannidal 100. H.B., Drangedal 100. E.R., Revetal 100. B.S.O., Sannidal 100.

A.S., do. 100. O.A., do. 100. F.V., Gjerstad 200. J.F., Sunde bru 100. K.M., Stavanger 100. ? 200. H.K.T., Sannidal 100. I.T., do. 100. I.S., Gjøvik 100. T.S., Sannidal 200. ? 100. J.G., Kragerø 100. O.T., do. 100. ? 100. ? 150. A.J.M., Sannidal 100. R.K., Kragerø 100. ? 100. H.K.J., Kragerø 100. ? 100. ? 50. G.A., Kr.sand 100. ? 100.

C.H., Oslo 100. M.M. 100. H.T., Oslo 100. E.Aa., Froland 100. M.E., Sannidal 100. R. og O.G., do. 200. R.L., Oslo 200. L.S., Sem 100. A.S. 100. S.L., Sannidal 100. A.B.T., Stathelle 100. J.F., Sannidal 100. B.S., Oslo 100. T.E., do 100. I.K., do. 150. T.L., Helle 100. J.M.H., Kragerø 100. K.J.O., do. 100. L.D., do. 200. E.B., Stabbestad 200. ? 100.

E.M., Sannidal 100. S.B., do. 100. I.I. 100. A.R., Porsgrunn 150. H.J.T., Helle 100. O.A., Kr.sand 100. V.G. 100. ? 100. Ø.I., Sannidal 100. T.L., Drangedal 100. Aa.T. 100. ? 100. R.B., Sannidal 100. G.S., do. 100. ? 100.

O.A., Helle 100. ? 100. H.S., Porsgrunn 100. K.H., Kragerø 200. A.N., do. 50. E.S., Tistedal 100. J.H., Sannidal 100.

R.H., do. 200. R.H., do. 100. K.D., do. 100. M.W., do. 100. R.H., Kr.sand 100. G.B., Helle 50. K.R.K., Stathelle 150. K.V.A., Sannidal 100. K.U., Oslo 100. J.S., Sannidal 100. J.L., Kr.sand 100. A.B., Sannidal 100. ? 100. P. og M., Helle 100. R.T. 100. ? 100. Aa.T., Kragerø 100. E.Aa., Kragerø 100. R.L., Sannidal 100. ? 100. K.K., Kragerø 150. H.R., do. 200.

K.I.O., Sannidal 100. L.R., Kr.sand 100. J.M.Aa., Evje 100. E.L., Nodeland 100. M.K., Kragerø 100. E.J., Sannidal 250. M.Aa., do. 100. A.B., Skien 100. E.G., Kragerø 100. ? 100. P.T.S., Sannidal 100. P.S., Helle 100. Å.B., Kragerø 100. R.D., Sunde bru 100. S.P., Kragerø 250. K.H., Stokke 400. P.I.M., Stathelle 100. G.H., Hemsedal 100. ? 100. B.E., Kragerø 100.

I.H., Sannidal 100. M.B., Odnes 100. L.T. 50. S. og O.T., Sannidal 100. E.A., Risør 100. H.P., Stavanger 100. T.S., Gjerstad 150. J.K.V., Sannidal 100. O.L., Drangedal 100. L.H.B., Sannidal 200. Aa.P., Helle 100. R.W., Asker 100. P.S., Sannidal 100. A.J.B., Kolbotn 100. M.B., Kragerø 200. S.K., Drangedal 100. A.S., Kragerø 200. A.S., Sannidal 200.

O.W., Kongsvik 250. ? 100. R.B., Kr.sand 300. K.S., Oslo 100. T.A.B., Sannidal 100. K.E., do. 150. K.W., do. 100. T.H. 200. R.M., Sunde bru 100. J.T., Oslo 200. J.D.T., Sannidal 100. H.L., do. 100. A.W., do. 100. ? 100. G.M., Sannidal 100. L.J.M., do. 100. D.H., Porsgrunn 200. L.V., Gjerstad 100. R.A., Kr.sand 100. A.J., Skåtøy 100. A.N., Sannidal 100.

A.J.J., do. 100. J.P., Kragerø 100. N.N., Gjerstad 100. J.C., Tjodalyng 200. T.B., Helle 100. B.T., Stathelle 100. ? 100. K.A.K., Porsgrunn 100. G.D., Sannidal 100. I.L. og H.S., Sunde bru 100. G.E., Stathelle 100. H.S., Gol 100. L.S., Sande 100. J.B., Arendal 100. P.E., Skien 200. S.H., Hornnes 100. E.M.E., Sannidal 100. I. og O., Rykkinn 100. P.A.E., Sannidal 100. ? 100. ? 100. E.H.Ø., Kragerø 100. J.L., do. 100. K.T. og K.M., do. 200.

M.G., Jomfruland 200. A.E. 100. H. og W.W., Kragerø 50. ? 100. A.W.T., Stathelle 100. G.Ø., Sannidal 100. I.E.L., do. 300. E.B., do. 200. ? 100. M.S. 100. ? 100. ? 100. ? 100. I.G., Sannidal 100. P.E., Tolvsrød 100. L.E., Arendal 200. A.V., Porsgrunn 200. A.L., do. 200. A.S., Stathelle 100. Ø.D., Langesund 200. P.A.O., Kr.sand 100. K.H.S., Søndeled 100.

J.S., Løvenstad 100. E. og Å.R., Oslo 100. B.L., Sannidal 100. O.W., do. 200. B.T., Froland 100. B.S., Skårer 100. K. og S.N., Sannidal 100. J.H., Helle 100. ? 100. A.J.K., Stathelle 100. E.L., Helle 100. F.B., Kragerø 100. I.D., Sannidal 100. ? 50. K.B., Sannidal 100. Å.S., Kragerø 150. K.S., do. 100. A.M.T., Drammen 100. H. og D.L., Sannidal 150.

V. og Ø.J., Helle 100. H.H., Flisa 200. I.K., Kongsgberg 100. S.S., Sannidal 80. K.H.W., Kragerø 100. ? 150. ? 100. O.G., Søndeled 100. ? 100. T.J., Helle 100. E.A., Kongshavn 100. K.S., Skien 100. T.N., Larvik 100. ? 100. S.S., Helle 100. ? 100. S.W.K., Ski 100. K.H., Drangedal 100. H.K., Nesbyen 100. K.P.B., Sannidal 100. H.K., Heggedal 150. G.H., Gjerstad 100. ? 100. T. og F.J., Sannidal 100. L.G., do. 50. L. og A.S., do. 100.

Utvandringsjubileet tema på Historielagets årsmøte

120 mennesker til stede på vellykket kveld

Årets årsmøte, 30. mars, samlet ekstra mye folk. Formannen orienterte om saker styret arbeider med, og Mary Kvellestad var som vanlig til stede ved pianoet til allsangen, noe folk setter umåtelig pris på.

Årsberetningen, regnskapene og valgene gikk unna i rekordfart, opplest og ledet av henholdsvis Marit Halvorsen, Anne Synnøve Grønstad og Oddvar Tobiassen (medlemmene i de enkelte styrer og komitéer er gjengitt annetsteds i bladet).

Før paua overrakte formannen blomster til de som sluttet i sine verv: fra styret Marit Snøås og Anne Synnøve Grønstad, fra Bygdetunkomitéen Odd Morten Dalen og grenemann Per Lia. De to sistnevnte var ikke til stede. Blomster fikk også valgkomitéen som ikke stilte til gjenvall, etter at de i mange år har gjort en god jobb.

Festkomitéen hadde som vanlig rigget til nydelig mat og kaffe, og de ble selvfølgelig ikke "vippet

T.K., Lunde 100. E. og Th.M., Helle 100. H.H., Maridal 100. S.W., Løken 200. ? 100. K. og S.H. 300. C.F.M., Kragerø 50. M.J.O., do. 100. K.B., Sannidal 200. H.T., do. 100. B.R., Kragerø 100. E.D., Sannidal 100. H.P., Ål 100. J.K., Sannidal 100. R.P., Helle 100. G.N., Hokksund 100. A.I., Kragerø 100. N.E.S., do. 100. G. og A.M., Sannidal 500.

K.T., do. 100. J.A., Kragerø 100. ? 50. H.M.L., Rasta 100. E.B., Drangedal 100. L.K., do. 100. H.F., Sannidal 100. T.K.F., do. 100. K.B., do. 100. P.R., Oslo 200. T.B., Kragerø 100. R.B., Sunde bru 100. J.G., Sandvika 150. M.K., Sannidal 200. ? 150. ? 300. A.M., Sannidal 100. ? 100. A.K., Oslo 100. O.M.S., Risør 100. ? 100. ? 50. S.S., Kragerø 100.

E.D., Sannidal 100. W.W., do. 100. N.J., Risør 100. I.E., Kragerø 100. E.T.S., Kr.sand 100. R.P., Nesbru 100. H.J.L., Oslo 150. E.D.J., Arendal 200. T.E.L 300. A.G., Canada 500. E.N., Sannidal 100. S.Aa., Risør 100. K.H.S. 100. N.O.S., Nesoddtangen 200. A. og E.Ø., Oslo 100. A.H., Sannidal 100. ? 100. K.Ø., Stathelle 200. S.B., Sannidal 100. K.R., do. 100.

Medlemmer som frasa seg gjenvall fikk overlevert blomster for sin innsats i historielaget. Fra venstre: Marit Snøås, Ragnhild Wåsjø, Anne Synnøve Grønstad, Arne Rønning og Ingebjørg Lindheim.

av pinnen" av å måtte bære inn ekstra bord og stoler p.g.a. den store tilstrømningen av folk.

I paua var det loddslalg, som denne gangen innbrakte nærmere 8.000 kroner! Dette er rekord i historielagssammenheng i Sannidal. Hovedårsaken til dette var ganske sikkert de flotte gevinstene det ble "kjempet" om: en neverkopp laget av Per Th. Svenum og en dreid bolle, et pizzafat og en tallerken gjort av Christoffer Holt, i tillegg til plantene på bordene. Styret i Historielaget er naturligvis svært takknemlig for et slikt engasjement til lagets beste!

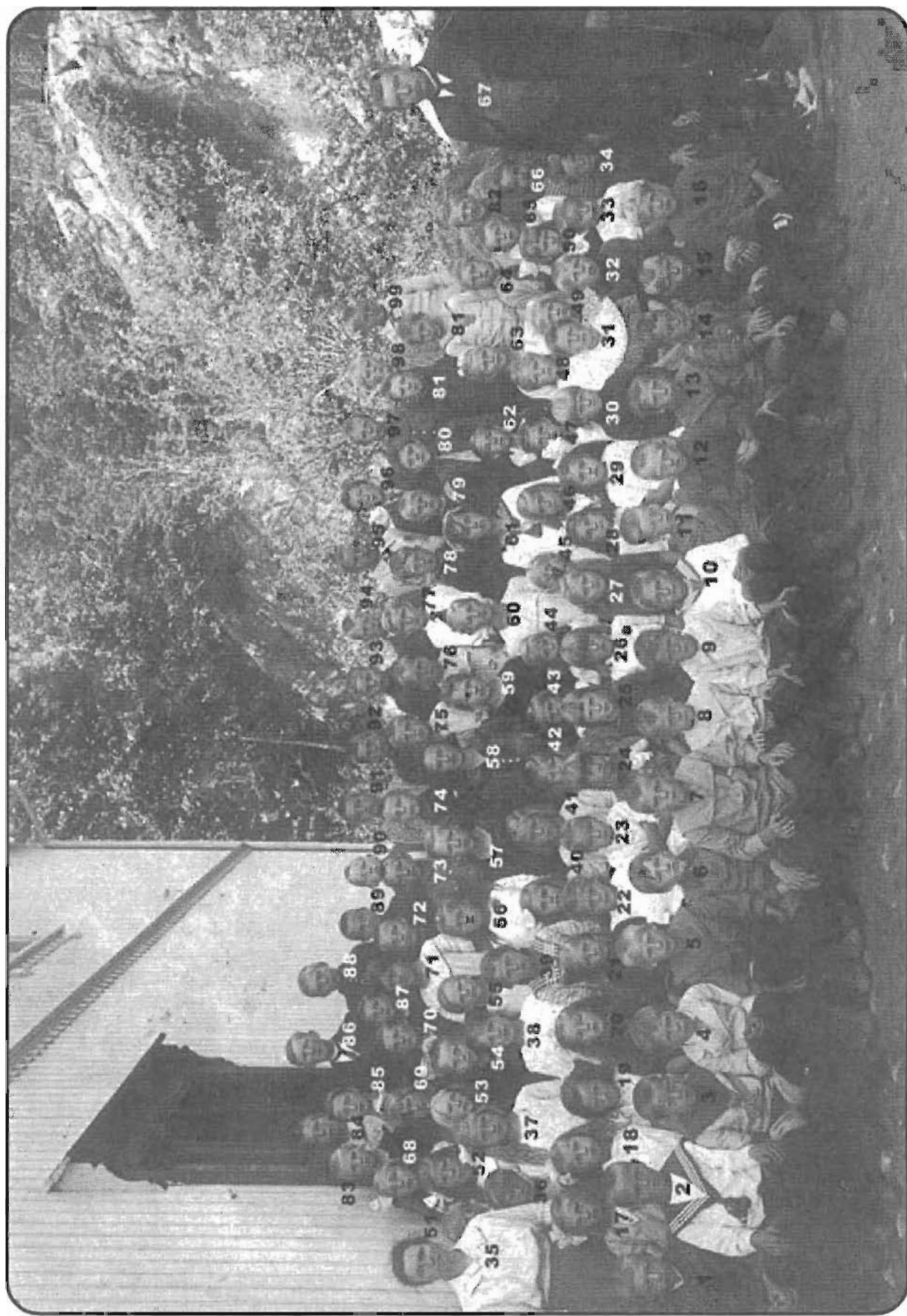
Etter paua slapp lektor Anne Haugen Wagn fra Notodden til med foredraget "Telemark i USA". Dette var et ledd i årets 175-årsjubiléum for starten på utvandringen fra Norge til USA.

Wagn tok for seg utvandringen fra Telemark til USA på 1800-tallet. Nærmere 44.000 telemarker vandret ut, fortalte hun. Disse hadde høyst forskjellige grunner til å reise, for eksempel folkeveksten som hadde ført til fattigdom, ønske om rask økonomisk vinning eller andre helt personlige motiv.

I perioden 1825—
Forts. side 16.

Anne H. Wagn hadde mye å fortelle om utvandringen til Amerika.

Elever ved Årø skole i 1921

Dette bildet fra Årø skole har vi fått låne av Sigrid Nilsen. Ettesom vi ikke hadde så mange navn til bildet, tok vi med noen kopier til historielagets årsmøte. Arne Rønningen fikk med seg en kopi, og han kontaktet Oddvar Lønnerød, som sammen med Bjarne Rennemo kunne huske navnene på de fleste på bildet. Det er satt et nummer på hver person, så det skulle være mulig å finne frem til den rette. Her er navnene:

1. Ole Aas
2. Trygve Grana
3. Olaf Pedersen
4. Ragnar Aabø
5. Ivar Heimdal
6. Holger Efraimsen
7. Gunnar Gundersen
8. Hilmar Bjerva
9. Torleif Isaksen
10. Arne Skåernes
11. Trygve Svendsen?
12. Artur Halvorsen
13. Ragnvald Heimdal
14. Karl Seterstrøm
15. Oddvar Lønnerød
16. Halvor Bertelsen
17. Astrid Bråthen
18. Hedvig Bråthen
19. Marry Larsen, Vang
20. Borgny Høgmo
21. Ragna Linkjendal, Brentøy
22. Olga Lønne, Herregården el. Dagny Grimsrud
23. Gudrun Kristensen, Rønning
24. Randi Aas, Nygård
25. Ragna Brokeland
26. ??
27. Sigrid Lønne
28. Astrid Boman?
29. Ingebjørg Bråthen
30. Elly Gundersen
31. Johanne Kvesetmoen
32. Halvard Linkjendal
33. Håkon Fuglestvedt
34. Kurt Isaksen
35. Frk. Sehl, lærer
36. ??
37. Ingebjørg Bråthen, Gjerstad
38. Margot Grimsrud, Larsen
39. Johanne Føyn, Syvertsen
40. Ester Aarø, Bakke
41. Tordis Aasen, Ingebretsen
42. ??
43. Hjørdis Thorsen?
44. ??
45. Aslaug Jensen, Muffetangen
46. Karen Grana, Nilsen
47. Edith Wallmark
48. Ingrid Johnsen, Abrahamsen
49. Sigrid Ellefsen, Nilsen
50. Astrid Bureid
51. Olga Gundersen, Pettersen
52. Solveig Larsen
53. Astrid Brokeland, Holt
54. Ingrid Svendsen
55. Gunda Gundersen
56. Margrete Lønne, Gundersen
57. Dagmar Omdal
58. Kirsten Fostvedt
59. Gudveig Bertelsen
60. Sigrid Stensland, Aakre
61. Hjørdis Aasen, Einertsen
62. Ingrid Høgmo
63. Hildegard Bergerud, Fink
64. Thomas Rønning
65. Cornelius Verner Bergerud
66. Karl Larsen
67. G. Fuglestvedt, lærer
68. Gunda Bråthen
69. Ingrid Strand, Thorsen
70. Ingeborg Isaksen, Breivik
71. Karen Pedersen
72. Torleif Larsen
73. Hilmar Seterstrøm
74. Birger Larsen
75. Karsten Roholt
76. ??
77. Georg Herregården
78. Egil Brynemo
79. Bjarne Rennemo
80. Olaf Skogheim
81. Trygve Terjesen
- 81B Håkon Strand
82. Jens Pedersen
83. Olga Hansen
84. ??
85. Hjørdis Brynemo, Breivang
86. Alf Herregården
87. ??
88. Peder Roholt
89. Kristen Kristensen
90. Louis Høgmo
91. Einar Jensen
92. Leif Aarheim
93. Harry Gundersen
94. Per Strand
95. Torleif Garnvik
96. Klaus Isaksen
97. Olaf Linkjendal?
98. Walter Stensland
99. Paul Garnvik

Seilskuter og skipsbyggerier i indre Kilsfjorden (del 4)

Etter en tids opphold skal vi nå fortsette serien om skipsverft i Kilsfjorden. Del 1, 2 og 3 stod i Arven nr. 49, 50 og 51. Denne gangen er det skipsbyggingen på Frøvik vi ser litt på.

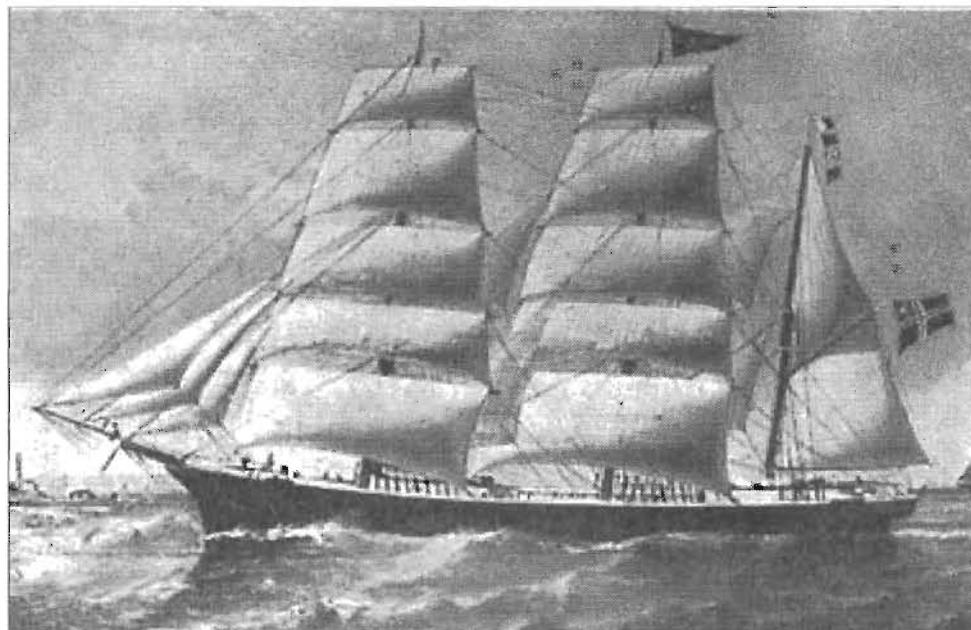
Det første skipet som er nevnt i Bygdeboka bind III, ble bygd så tidlig som i 1693. Det var «St. Johannes», som var på 223 lester, eller ca. 468 registertonn. Reder var Isak Hansen. Samme redar bygde også et skip i 1694, som fikk navnet «Maria».

Etter dette gikk det mange år før det igjen ble bygget båter på Frøvik.

I 1813 ble «Activ» på 59,5 lester bygd med Claus Thommesen som redar. Han var også redar for de følgende skip:

I 1824 skonnerten «Claudine» på 36,5 lester. Da dette skipet lå i Amsterdam den 5. september 1828, falt matros Anders Jensen fra v. Levang, 28 år gammel, over bord og omkom mellom kl. 12 og 4 om natten.

I 1824 «Inger» på 130,5 lester.

Dette er «Alfarin», bygd på Frøvik i 1873. Bildet er fra bygdeboka bind III.

I 1828 «Marie Olette» på 104,5 lester. Fører var Abraham Beilegaard.

I 1838 «Reform» på 185,5 lester. Bygd av Th. Pedersen. Fører var Haaver Kittilsen.

Etter 1850 har disse skipene blitt bygd på Frøvik:

Bark «Søstrene» på 360 r. t., bygd av Th. Pedersen for Claus Thommesen. Fører var Schlytter. Skipet forliste ved Rakkebåene i 1854. Alle mann omkom.

I 1853 ble barken «Inga» på 449 r. t. bygd av Th. Pedersen for Th. Thommesen. Fører var Isak Halvorsen. Den forliste ved England i 1878.

I 1854 ble barken «Martine» på 342 r. t. bygd av Th. Pedersen for Th. Thommesen. Fører var Th. Eilertsen.

Barken «Søflid» på 340 r. t. ble bygd for Claus Thommesen. Fører var O. Tengelsen, Levang. Skipet forliste ved Rakkebåene i 1860. Alle mann ble vekk.

I 1858 ble barken «Idun» på 426 r. t. bygd av Th. Pedersen for C. Thommesen. Fører var Chr. Jørgensen Holt.

I 1859 ble fregatten «Trygve» på 575 r. t. bygd av Th. Pedersen for Th. Thommesen. Fører var H. A. Olsen Haslund. Fregatten forliste ved Newfoundlandsbankene i 1861.

På dette stedet ved stranden på Frøvik, lå riggerbua til båtbyggeriet. Frithjof Thorbjørnsen ser etter restene av grunnmuren til bygningen. Foto: O.T.

Dugnad på Sannidal Bygdetun

I begynnelsen av mai i år var den årlige dugnaden på Bygdetunet for å gjøre plassen i stand til årets 17. mai-arrangement og andre anledninger som Bygdetunet blir brukt til.

Det er mye som skal holdes ved like på et bygdetun, med det er også viktig at plassen har et ryddig og velordnet utseende.

Det var mellom 15 og 20 personer som møtte fram til dugnaden denne kvelden, og de gjorde et godt arbeide, men historielaget har over 400 medlemmer, så det kunne nok ha vært flere til stede.

Det hadde kanskje vært en ide for Historielaget å sette opp en liste med faste dugnadsdager for sommerhalvåret, så kunne det ha vært noen flere som

ville ha satt av noen timer for å gjøre en innsats for Bygdetunet.

Det er jo en valgt komité for Sannidal Bygdetun, og de burde organisere og lede det som er nødvendig å gjøre for å holde Bygdetunet i så god stand som mulig.

O. T.

I 1859 ble barken «Gange Rolf» på 557 r. t. bygd av Th. Pedersen for Th. Thommesen. Fører var Chr. Andersen, Portør. Båten forliste i Østersjøen.

I 1864 ble barken «Gladstone» på 556 r. t. bygd av Th. Pedersen for Th. Thommesen. Førere var Anund Larsen og Halvor Evensen, Levang. Barken forliste i Øster-sjøen en julafesten.

I 1870 ble barken «Vidsjaan» på 500 r. t. bygd for Th. Thommesen. Fører var Adolf Frodesen.

I 1871 ble barken «Kong Eystein» på 228 r. t. bygd av Th. Tomassen. Reder var Th. Thommesen. Fører var Claus Thommesen. Barken forliste i Nordsjøen i 1888.

I 1873 ble barken «Alfarin» på 446 r. t. bygd av Th. G. Litangen. Reder var Chr. Næss m. flere. Førere var Ths. Terjesen, H. Tønder med flere. Skipet ble opphugget i Kragerø.

I 1897 ble barken «Nadia» på 590 r. t. bygd av Alf Johnsen. Reder var J. Aalborg. Fører var J. Schjelderup. Barken ble solgt til Fredrikstad.

Etter denne listen ble det bygget i alt 17 skip ved verftet på Frøvik, men det kan ha vært

flere. Foruten skipsbygging har det også vært annen virksomhet her, bl.a. istrafikk.

F. Th.

(I Arven nr. 29 trykket vi et utdrag av Inga Kjelsbergs erindringer fra Frøvik, der hun skriver om skipsbygningen på Frøvik.)

I dette området var beddingen og byggeplassen på Frøvik. Dette er en slette med en svak helning ned mot sjøen, som sikkert var en fin plass for sjøsettinger. I 1897 ble den siste baken bygd her.

Foto: O. T.

Glimt fra Bygdetundagen 9. juni 2000

Formann i Sannidal Historielag, Ragnar Grønåsen, ønsket alle velkommen til Bygdetundagen. Han ledet arrangementet, og det ble en veldig god dag.

Misjonsforeningen hadde i år disse medvirkende: Fra venstre Signe Baann, Ragnhild Nesland, Lillemor Hasseleid, Astrid Solum, sogneprest Bernt Olav Karlsen, Ingrid Sletteberg og med ryggen til Aud Brekka.

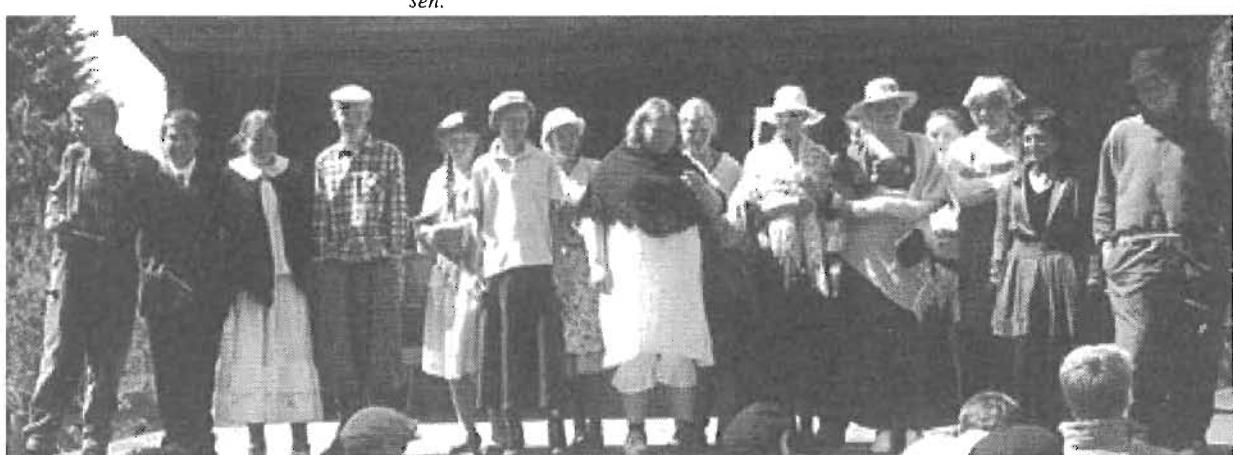
Torgny Skarvang kan kunsten å lage sopelimer. Han viser her hvordan en god lime skal se ut.

Per Thomas Svenum kan smi mens jernet er varmt, og han lager kniver. Lars Jacob Moe følger nøye med på prosessen.

Christoffer Holt viste hvordan man skulle lage gode tresko. Litt av hans produksjon sees i forgrunnen.

Elevene hadde vært flinke til å kle seg i klær som passet for anledningen. Her ser vi klasse 8 A.

Glimt fra Bygdetundagen 9. juni 2000

Denne klassen, 8 B, hadde også kledd seg etter tidsbildet, og læreren Tron Mathisen til høyre, hadde riktig stasæt seg opp.

Elevene var interessert i alt som foregikk på de forskjellige plassene, og her diskuterer de vedkløyving. I bakgrunnen ser vi hesten som Jonny Lager brukte til å demonstrere hvordan transporten foregikk i skogen før i tiden.

Reidun Heldal har alltid sin plass ved veven hvor hun viser hvordan man vever ryer.

I Heglandshuset var det full forberedelse til barnedåp. Fra venstre ser vi: Anja Gustavsen som var på besøk, videre Else Marie Eidet, Arna Wangen med Ellen Stensvold på fanget, Karin Lyngmyr, Signe Torsdal og Ingebjørg Lindheim.

Glimt fra Bygdetundagen 9. juni 2000

Det skal mange hjelgere til for å få en vellykket Bygdetundag, og her er alle samlet på scenen til en velfortjent applaus.

Håkon Fuglestvedt viste hvordan veden skulle behandles for å bli god vinterved. Her får Jarand Sørensen prøve øksa. Under ser vi klasse 9 A på scenen.

Elfried Dobbe og Kåre Enggrav i Røsbekkstua.

Inger Bråtane og Arnhild Mostad sørget for nybakt lefse i Heglandshuset.

Glimt fra Bygdetundagen 9. juni 2000

Her ser vi klasse 9 B på scenen. De var riktig fine i tøyet i anledning dagen.

Her ser vi Eli Mo og Ester Skarvåg som viste hvordan renningen skulle settes opp.

Tormod Sørdalen og Aslak Rinde stod for behandlingen av slipesteinen for å få godt i redskapen.

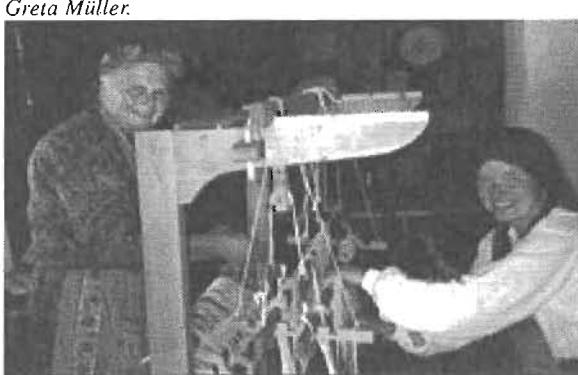
I Røsbekkstua saa bl. a. Helene Bakken (forrest) og Astrid Herregården. De sørget for karding og spinning for å lage garn.

Her er noen av de som sørget for god mat til alle på Bygdetundagen. Fra venstre: Mari Halvorsen, Karen Haugom, Sigrun Bråtane, May Holt, Anne Sofie Årdalen, Lilly Øygarden og Greta Müller.

Ved vaskestampen ble vask på gammelmaåten foretatt av Ragnhild Wåsjø, Inger Johanne Fuglestvedt og Asborg Farsjø.

Anne Johanne Grønnerød og Solveig Stensvold viste hvordan man satte opp en vev.

Ved dette bordet sitter Kjell Kristoffersen som viste sin fine treskjæring, og Halvor Siøyl som hadde med fine kniver og sliker av egen produksjon.

Da presten ville lære folk å spise mose

av Jarle Knutsen

Kragerø-gutten Jarle Knutsen, fra Myra på Stabbestad, skriver for tiden på en hovedoppgave i historie ved Universitetet i Oslo. Oppgaven dreier seg om husholdningsøkonomi i det gamle bondesamfunnet før den industrielle revolusjon startet rundt 1850. Han ser på hvordan økonomien til småbønder og fiskere i Kragerø-distriket var påvirket av sjøfarten i tidsrommet 1750—1850. I den forbindelse har Knutsen kommet over interessant stoff for «Arven». Vi gjengir dette her.

I trengselsårene under Napoleonskrigene (1807-1814) var Kragerødistriket blant de hardest rammede sognene i Telemark. Husholdene her omkring hadde lagt liten vekt på jordbruket og stod svakt rustet mot den kornmangelen krigen førte med seg. Det var vanligvis enklere å kjøpe dansk korn enn å knote med egne kornavlninger. Med hensyn til import av korn beregnet sorenskriver Lars Hess Bing i 1796 Kragerøs innførsel av korn til 11-12000 tønner korn årlig hvor av ca. 1900 ble omsatt i Kragerø by og resten til omliggende prestegjeld.¹⁾

Fra folketellingen 1801 ser man at det bodde 1285 mennesker i Kragerø, mens det i Sannidal og Skåtøy var bosatt 2481 personer. Det er tydelig ut fra disse tallene at Kragerø distribuerte korn til et vidt omland, og at en god del av dette ble kjøpt eller kanskje aller helst gitt som betaling til husholdene i omlandet Sannidal og Skåtøy. Handelsprotokoller fra Kragerø viser at folk i distriktene som stod i et ansattforhold til borgere i Kragerø ofte fikk korn som betaling for varer og tjenester. Når det gjaldt det lokale jordbrukses evne til å produsere korn, skrev sogneprest Tønder i en beretning til Kongen 1744 omøyene i Kragerødistriket at

«Alle er meget biergaktige saa at neppelige 20 Alen av landet er tienlig til Græsz eller Agermarch. Den Sæd som i almindelighed bruges bestaaer af Hafre eller Byg og Afules iche den halfue del av hvad gives fornøden til Beboernes opphold. Landet er ellers her i egnen oferalt meget klippefuldt, hvorfor mange dels smaae, dels større, friske Sører gives,

Nye medlemmer!

Kjenner du noen som er interessert i å bli medlemmer av Sannidal Historielag, ta kontakt med en i styret. Da vil det bli ordnet.

Samt Kier, moser og Moratzer, hvoraf en del med arbeide og bekostning kunne gjøres Nøttige. Ei er her heller Dyre-Hauger, stutterier og Bie-Hauger brugelige.»²⁾

Da den engelske blokaden kom og kommunikasjonen med Danmark ble vanskeligere, fikk lokalbefolkningen for alvor merke hvor avhengig de var blitt av mattilførsel utenfra. I denne situasjonen var det blant andre Kragerøs sogneprest Frederich C. Drejer engasjerte seg for å bedre situasjonen blant de trengende i distriket. Han var blant de ledende menn i stiftelsen av den lokale velforeningen "Selskabet for Sannichedals sogns vel" som ble stiftet rundt 1808 og engasjerte seg spesielt for en bedre ordning med kornmagasinene i Kragerø og distriket.³⁾

I tillegg til å være en ivrig misjonær for potetdyrkning som for alvor begynte å komme i denne perioden, var han også en ivrig tilhenger av islandsmosens anvendelser. I et brev til biskopen i Christiania datert 18. juni 1808 forteller han varmt om hvilke velsignende virkninger denne mosen ville få, bare folk lærte å ta den i bruk. Brevet er gjengitt under i sin helhet og er hentet i arkivet etter Det kongelige selskap for Norges vel, som ligger i Riksarkivet i Oslo. Brevet gir en detaljert beskrivelse både av hvordan man tilberedte mosen og hvordan lokalbefolkningen i Kragerødistriket mottok den.

Allerede i forrige Aar, ved Krigens Uddbrud, ahnende den forestaaende Mangel, oprustede jeg mine Menigheders, saavel offentlig som privat, til at benytte seg af de forskjellige Surrogaters til Fødemidler, især den Islandske Mose, som jeg formodeede at voxer i denne Fjeldegn, og at behandle med muligste Sparsomhed deres lidet Foraad af Korn og Potetes, at det ikke skulle være Mangel deraf til Udsæd ved Foraarets kome, da her liden eller ingen tilførsel fra Danmark kunde ventes. Jeg gjentog disse opmuntringer og formaninger næsten enhver Søndag fra Prædikestolen, og ellers i min private omgang med Allmuen, hvoraf den største del lod seg bevæge til at betjene seg av mine Forskrifter. Dog Brugen af den Islandske mose havde de alt for megen

¹⁾ Steffens, H. K., Kragerø by's historie 1666-1916, s. 84.

²⁾ Sannes, O. m. fl., Bygdebok for Sannidal og Skåtøy, 3, s. 589-590. (Kongelige bibliotek i København
Offentlig innberetning datert 14. Mars 1744 fra byfogd i Kragerø P. Tønder)

³⁾ Sannes, Olav, m. fl. Sannidal og Skåtøy 3, Kragerø 1953, s. 529

Modbydelighed for, hvoropaa de paastode at den slags Mose ikke fandtes her. Endelig overbevisede jeg dem om deres Vildfarelse, da den virksomme og ødle menneskeven Hr. Kjøbmand Peter Andreas Heuch oppdagede den paa sin Gaard Mørland i Sannichedal, hvorefter den blev funden paa de fleste andre gaarde i Sognet i temelig Mængde. Derefter opkjøbte saavel Hr. Heuch som jeg alt hvad vi kunde faa samlet af denne Mose, og ladet deraf koge Grød og bage Brød til Uddeling blandt de mange Trængende, som i begynnelsen væmmedes ved denne Føde, i Følge deres Fordome imod den, men nu spiser den med Velsmag. Efterhaanden begyndte nu endog de rigeste Bønder at betjene seg deraf, og foregaae saaledes deres Huusmænd og andre Fattige med deres skjøne Åksemel.

Thi Erfarenhed lærer, at de aller fattigste ere de mest modvilligste til at betjene sig af Nødmidler som de erfare for en Vanære. For end mere at oppmunstre Allmuen med Åksempler, har jeg selv indført brugen af den Islandske Mosen i min Huusholdning, som også i denne Tid trænger til al mulig Besparelse, og mine Børn og Huusfolk spiser den gjerne.

Min og Hr. Heuchs maade at behandle mosen paa har været meget simpel: den all rensede Mose er blevet lagt i varmt Vand og derefter 1 a 2 Dage i kolt Vand, for at skille med de bittere, derefter er 1 Pund tør Mose lagt i 10 a 12 Potter Vand i 3 Timer, hvorefter Mosens saft er bleven udpresset gjennem et klæde, og dene Saft er siden kogt med en ringe Deel Bygmeal, som har givet overflødig og velsmagende grød, naar den er bleven kold. Den afpressede mose er siden knuset i en Bolle og blandet med Hvedemeel, som er blevet udbagt til Flatbrød, der meget vel lader seg Spise. Rugmeal blandet med mosesaft, giver en Dejgd tjenlig til Ovnbrød der har skjøn Anseelse og Smag. Smaahakket mose skildt ved alt bitre paa anførte maade, giver en god Velling, hvorf Hr. Heuch hver Lørdag bespiser selv Fattige, ligesom dene fortreffelige Mand bespiser alle og enhver, der vil betjene seg deraf, av den ovennevnte grød af Mosesaft og Bygmeal, hvortil nydes Melk.

Selv har jeg personlig reist til Bønderne og undervist dem saavel om Mosens indsamling som tillavning, hvor jeg ene har været i stand til at overbevise dem om dens Nyte, og saaledes nu for en stor Deel overvunden alle de Indvendinger som Fordome, Vankundighed, Træghed og Vanekjærhed der opstaplet derimod. Endelig vil dene som enhver god sag sejre.

Takket, ja velsignet være Deres Høyærværdigehed for de gjentagne Opmuntringer, hvormed De saa kraftigen har tilraadet dene herlige Mose Afbergelse i dene Trangens Tid. De have fremfor alt,

ARVEN

stemt saavel menneskevennen Heuch som mange Andre til Mosens fordeel.

Gid mange Menneskevenner, som have Indflydelse paa Menigmand ville anstrænge sig, lige som De, for denne viktige Sag, som jeg anser som det eneste Frelsemiddel mod fortærende Hunger. Her er nu næsten ikke en skieppe Korn at faae, da dog dene Egn sædvanlig forbruger 20000 Tønder fremmed Korn aarlig. Men jeg haaber at den gode Mose med den mængde Poteter som efter mit Raad i dette Aar er nedlagt i Ageren, skal afbøde denne betydelige Kornmængde i Havn. I det mindste skal jeg bidrage alt muligt dertil. Jeg har oppmuntrer alle mine Nabopræster til det same. Hr. Kiøbmand Bent Blehr paa Stathelle er for det trængende Bamble sogn en meget viktig mand, jeg har ved mit personlige Besøk hos ham for nogle Dage siden ... (bit av arket revet av)..... Hvorledes Mosen som hos Ham voxer i stor mængde, det han før var uvitende om, bør samles og anvendes. Saaledes haaber jeg til Fornøyelse at have besvaret Deres Kjær-værdigheds Høygunstige Circulaire af 23de s.m

Kragerø den 18 Juni 1808.

Aller ydmygst

Drejer.

Sitat slutt.

Så kan man jo lure på hvor «velsmagende og skjøn» denne mosegrøten egentlig var. Det skulle vært interessant og sett ansiktet til sogneprestens barn da de fikk servert mosegrøt til frokost. Ettersom fremgangsmåten er detaljert gjengitt i Drejers brev kan jo noen og enhver forsøke seg på å lage fattigmannskost slik den ble laget på begynnelsen av 1800-tallet.

Bon Apetite!

Barneforeningen i Kil i 1937

I forbindelse med bildet vi hadde av denne foreningen i forrige "Arven" på s. 7, har vi fått en henvendelse fra Gudveig Andersen. Hun opplyser at nr. 10 på bildet er Elsa Malmhaug, som seinere ble gift med Kristoffer Einertsen. Hun mener også at bildet viser barneforeningen "Vårsol".

«ARVEN» utgis av Sannidal Historielag

Redaksjonskomité:

Frithjof Thorbjørnsen, tlf. 35 99 23 60

Ragnar Grønåsen, tlf. 35 99 22 16

Oddvar Tobiassen tlf. 35 99 21 20

Kasserer: Liv Grønåsen tlf. 35 99 22 16

«Arven»s bankgirokontonr.: 2655.60.82854

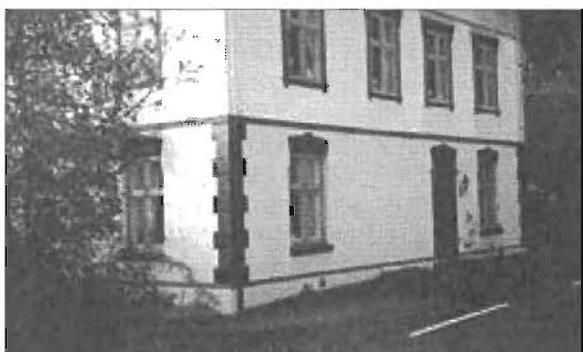
Butikker i Sannidal (Del 6)

Vi startet i nummer 52 med en registrering av butikker i gamle Sannidal kommune. Først var det Farsjø og Holtane. I nummer 53 kom Helle. Her tok vi også med det vi kunne finne om butikker på Skåtøy kommunes side, da disse også er å betrakte som et Helle-område. I nummer 54 skrev vi om forretningene i Årøsvingen, Kammerfoss og Vadfoss.

I nummer 56 var det Vadfoss Samvirkelag og butikkene ved Sannidal stasjon og i Kjølebrønd vi tok for oss. I nr. 57 begynte vi med butikkene i Kil, og her fortsetter vi med dem.

Nylands bakeri og turistheim

Det var Lars Christian Therkelsen som i 1912 bygde og startet Nyland som hotell og bakeri. Vestmar Folkehøgskule hadde sine lo-

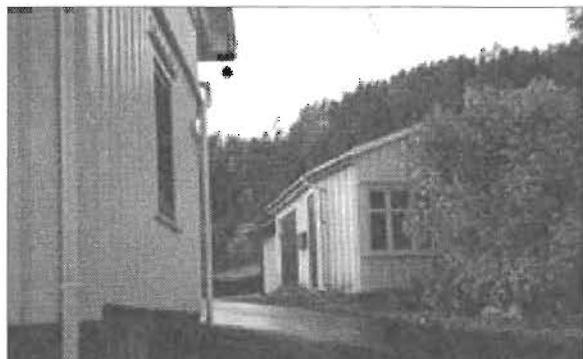

I dette huset var Nylands bakeri og turistheim, bygd i 1912. I dag er det privatbolig.

kaler her vinteren 1913-14. Lars Larsen kjøpte Nyland i 1926. Han drev virksomheten i noen år til datteren Ingrid, gift med Jens Jakobsen, drev det til 1964. Her har også vært drevet annen forretningsvirksomhet, bl. a. hadde Henry Nicolaysen en fiskeutstyr- og sportsbutikk her, som ble bestyrt av Håkon Larsen. Det var fra 1965-69. I dag er det Odd Nyland Jakobsen som har eiendommen, og den er privatbolig.

Slaktebutikk

Ingvar Halvorsen som i mange år drev som slakter, hadde en tid butikk i et hus han bygde i Oksebåsveien tvers over for der han bodde. Han drev butikken ved siden av slakterjobben fra

I dette huset, som i dag er brukt som uthus og garasje, var det at Ingvar Halvorsen hadde sin slakterbutikk.

1958 til midt på 1960-tallet. Butikklokalene er i dag garasje og uthus.

Wehus

Theodor Wehus bygde sitt hus i 1932 og drev her salmakeri og skomakerverksted. I noen år har det også vært drevet kafe og gjestgiveri her. I dag er det privatboliger i huset.

Her har det vært drevet kafe og pensjonat av familien Wehus. Huset ble bygd som skomakerverksted og salmakeri i 1930-årene. I dag er det privatbolig.

Fjelstad

Marie og Halvor Halvorsen bygde Fjelstad i 1907. Da Marie ble enke i 1918, måtte hun

I dette huset som ble bygd i 1907, drev Marie Fjelstad melkeutsalg i mange år.

Diplom til Marie Fjelstad

27. februar 1943 fikk Marie Fjelstad dette diplomet fra Kragerø Meieri for sitt arbeid for meieriet i 25 år. Ved siden av ser vi to av de målene som var i bruk under krigen (1940-45), det ene er 1/2 dl. og det største tar 1 dl. Det var den gang rasjonering på melk, og Marie fikk 25 liter som skulle deles på alle barna som bodde i Kil skolekrets, og da var det noen familier som bare fikk desiliter som sin kvote.

finne seg en mulighet for å få inntekter og begynte med kafe, som hun senere utvidet med litt annen handel. Hun fikk samme året en avtale med Kragerø meieri om salg av melk, og dette hadde hun i over 30 år. Utsalget sluttet i 1950. I dag er det Margot Nilsen som bor i huset.

Stensberg

Asborg og Leif Larsen bygde dette huset og drev med kafe her fra 1960 til 1975. Huset brant i 1968, men ble bygd opp igjen. I dag er det privatbolig, som eies av Grunde Knutsen.

I dette huset var Stensberg Kafe. Slik så det ut i 1999.

ARVEN

Nils Jons Matsenter

Denne forretningsgården ble bygget av Sandidal Samvirkelag i 1963 og ble i 1969 overtatt av Ellen og Nils Jon Andersen. O.T.

Nils Jons Matsenter er kjent for å ha gode fiske-matprodukter.

Returadresse:

Sannidal Historielag

Adr: Ragnar Grønåsen,
Holtsvingen 20 B
3766 Sannidal

Utvandringsjubileet

Forts. fra side 3

1950 utvandret 900.000 mennesker fra Norge til USA, og dette er den største folkevandringen i historien. Det kan også nevnes at i USA i dag bor det 4 millioner mennesker med norsk avstamning. Disse bor for det meste i det såkalte «lutefiskbeltet» i Midtvesten, særlig i Nord- og Sør-Dakota og i Minnesota.

Telelaget i USA har 400 medlemmer nå, og Wagn fortalte også en god del om dette. Både presidenten der, Arnold Ness, og visepresidenten, Jim Skree, har forfedrene sine fra Telemark.

I Decorah i Iowa ligger det Norske muséet, der man har samlet 25.000 gjenstander.

Haugen Wagn ble hjertelig takket av formannen etter foredraget, og han overrakte blomster og innbundne «Arven».

Ref.

Tre — naturens vakreste råstoff

Årets høstmøte i Sannidal
Historielag vil foregå
torsdag 26. oktober
i samfunnshuset kl. 18.30.

Vi har vært så heldige å få fylkesskogmester i Aust-Agder, Ragnar M. Næss, hit for å kåsere om **norske lauvtrær og bruken av dem**. Næss kjenner skogen over det meste av landet svært godt. For sitt mangeårige arbeid for å synliggjøre lauvskogen som ressurs, ble han tildelt Eidsvold Værks Skogpris i 1997.

I de siste årene har han også vært engasjert i Foreningen norske lauvtresagbruk og har ledet et prosjekt om bruk av lauvtrær på Agder. Vi vet at mange i Sannidal er opptatt av skogen og naturen og bruker tre i hobby eller arbeid. Disse bør sette av denne kvelden, for da vil Ragnar M. Næss fortelle bl.a. om våre ulike treslags egenskaper og utseende.

Alle er hjertelig velkommen!

Sannidal Historielag - styret og komitéene i 2000

Styret:

Leder Ragnar A. Grønåsen, nestleder Reidun Heldal, sekretær Marit H. Halvorsen, kasserer Greta Müller, styremedlem Knut M. Skarvang, leder i Bygdetunkomitéen Per Th. Svenum.

Varafolk: Marit Snøås, Inger Kristine Bratland, Ole Wastøl, Olav Tveitereid.

Bygdetunkomitéen:

Leder Per Th. Svenum, Knut Asbjørn Skarvang, Olav Bråtane, Tor Wastøl, Petter W. Baann, Kjellfrid Enggrav, Kari Nyland.

Festkomitéen:

Torveig Skarvang, Sigrun Bråtane, Kari Olsen, Marit H. Halvorsen, Ellen Bjerva, Anne Sofie Årdalen, Håkon Fuglestvedt, Reidar Markusen.

Varafolk: Kjellfrid Enggrav, Judith Nesland, Isak Wåsjø, Hans-Jørgen Rinde.

Redaksjonskomitéen for «Arven»:

Oddvar Tobiassen, Fridtjof Thorbjørnsen, Ragnar Grønåsen, kasserer Liv Grønåsen.

Grendemenn:

Kjølebrønd: Alf Martin Dalen, Farsjø: Ragnhild Svenum, Refsalen: Sigmund Heldal, Holtane: Sigrid Tveitereid og Ragnhild Wåsjø, Kil: Finn Jensen og Marit H. Halvorsen, Mo: Anne Synnøve Grønstad, Vadfoss: Arne Rønningen, Helle: - .

Revisorer:

Bjarne Lien, Knut Asbjørn Skarvang.

Valgkomitéen:

Kjellfrid Nyhus, Kai Oddaker, Alf Martin Dalen.

Ettersommer-treff på Bygdetunet i august

For andre året på rad var alle som har verv i Sannidal Historielag, innbudt til treff på Bygdetunet 23. august om kvelden.

30 personer møtte opp, og det ble en hyggelig samling med prat om lokalhistorie rundt kaffekannene. Litt alvorlig diskusjon omkring tilstanden til bygningene ble det også tid til. I Bygdetunkomiteen arbeides det nå med planer om en dugnad.